

TERMÍN: 28.10.2024

xx21728xx
Recenzia C
Ladislav Mura
ladislav.mura@euba.sk
Prosím nezasahujte do tejto tabuľky

RECENZENT/KA (meno a priezvisko, pozícia, inštitúcia): **Ladislav Mura**NÁZOV MATERIÁLU: **Strategická odolnosť a závislosť slovenského zahraničného obchodu**TYP VÝSTUPU*[1]: **analýza**

(pri spoločných výstupoch uviesť aj typy individuálnych vkladov):

ANALYTICKÝ ÚTVAR, REZORT: **MH SR - Inštitút hospodárskych analýz**AUTORI/KY: **Dušan Steinhauser, Filip Bolčo**

SPOLUAUTORI/KY: - ; - ; - ; -

RECENZNÝ FORMÁT*[2]: **2**

PRIPOMIENKY:

P.č.	Pripomienka sa vzťahuje k (strana, odsek):	Text pripomienky*[3]	Odôvodnenie pripomienky	Vysporiadanie sa s pripomienkou*[4]
1	Strana 8., odsek 2.	Navrhujem doplniť komentár (zdôraznenie) o potrebe kontinuálnej komoditnej a teritoriálnej diverzifikácie slovenského hospodárstva v dlhodobom horizonte za účelom predchádzania jednostranného zamerania na komoditu alebo teritórium.	Komplexnosť a objektivnosť posúdenia rizík z jednostrannej komoditnej alebo teritoriálnej orientácie do budúcnosti.	V prvej kapitole bol doplnený odsek: Diverzifikácia zahraničného obchodu predstavuje jeden z hlavných cieľov Koncepcie vonkajších ekonomických vzťahov

				a ekonomickej diplomacie Slovenskej republiky na obdobie 2022–2030. Nízky podiel exportovanej pridanej hodnoty na celkovom exporte Slovenska a riziká vyplývajúce z hlbokého zapojenia sa tuzemskej ekonomiky do globálnych dodávateľských reťazcov predstavujú dôvody pre kontinuálnu snahu po komoditnej a teritoriálnej diverzifikácii slovenského hospodárstva, predovšetkým za účelom zníženia jednostrannej rizikovej expozície. V súčasnosti platná Koncepcia vonkajších ekonomických vzťahov a ekonomickej diplomacie obsahuje jeden zo základných strategických cieľov práve diverzifikáciu teritoriálnej štruktúry zahraničného obchodu, ktorá sa ma dosiahnuť pomocou projektov
--	--	--	--	---

				rozvojovej spolupráce SR pod značkou „SlovakAid“, priťahovaním zahraničných investícií s vysokou pridanou hodnotou a vyššou mierou inovácií a prirodzene pomocou podpory vedy, výskumu, inovácií, ale aj zelených a digitálnych technológií (MH SR a MZVAEZ SR, 2021).
2	Strana 9., odsek 2.	Navrhujem rozšíriť analýzu o uvedenie skupín potenciálnych rizík vyplývajúcich mimoriadne silného zapojenia sa Slovenska do globálnych dodávateľských reťazcov	Objektívnosť informácií. Považujem za dôležité poukázať na negatívnu stránku veci.	V prvej kapitole bol doplnený text rozdelený do dvoch odsekov: Rovnako tak aj štúdia E. Meqyeri, A. Pelle a G. Taqbajdi (2023) tvrdí, že je možné rozčleniť ekonomiky na tie, v ktorých sídlia centrály transnacionálnych spoločností, a ktoré intenzívne participujú na činnostiach s vyšším stupňom pridanej hodnoty a na krajiny, v ktorých sú alokované predovšetkým

				výrobné činnosti. Tieto sú v neporovnateľne nevýhodnejšej pozícii, pričom ich priemyselné stratégie rozvoja majú často obmedzený a časovo náročný dosah. [...] Potreba sledovania závislostí medzinárodného obchodu pramení aj z rizík globálnych dodávateľských reťazcov. Jednou z najväčších skúšok pre odolnosť globálnych dodávateľských reťazcov predstavovala pandémia ochorenia Covid-19. E. Baraldi, F. Ciabuschi a L. Fratocchi (2022) ju ilustrovali na príklade dodávok antibiotík, pričom riešením by bola relokácia výroby bližšie k spotrebiteľom, ktorá by mitigovala riziko
--	--	--	--	---

				zastavenia dodávok. Samozrejme, relokácia výroby takých sofistikovaných a citlivých tovarov, akými sú antibiotiká, môže byť spojená s vysokými nákladmi. Je potom otázne, či potenciálny cieľový trh bude ponúkať dostatok potenciálu, aby tieto náklady pokryl. Pandémia ochorenia Covid-19 priniesla aj zmenu výrobného prístupu z „just in time“, ktorý by sme mohli preložiť ako „práve včas“, a ktorý nepredpokladá tvorbu materiálových zásob, očakáva presné a včasné dodávky materiálov a tovarov určených pre výrobný proces, na alternatívny koncept „just in case“. Druhý spomínaný systém už predpokladá tvorbu určitej úrovne zásob, ktoré majú ochrániť výrobný proces pred
--	--	--	--	---

				náhlymi výpadkami alebo pred neadekvátnou cenovou fluktuáciou. Dokonca je na mieste, aby sa v rámci riadenia globálnych dodávateľských reťazcov uvažoval aj nad istým stupňom autonómie jednotlivých dcérskych spoločností (Suder, Meng a Yuning, 2024). Okrem uvedenej pandémie však zásadné riziko pre globálne dodávateľské reťazce pramení aj z negatívnej bezpečnostnej situácie, alebo teroristických útokov, ktoré spôsobujú vyššie transakčné náklady, stagnáciu produkcie a odliv kapitálu (Zhou a Liu, 2024). Prirodzene, medzi bezpečnostné hrozby môžeme zaradiť aj vojnu na Ukrajine alebo na Blízkom východe. M. Sotomayor a M. Cordova (2022) skúmali vplyv
--	--	--	--	---

				prerušenia dodávok na latinsko-americký región, pričom zdôraznili, že niektoré činnosti, ktoré sú náročné na prácu, zasiahnuté viac, ako činnosti, ktoré je v prípade obmedzenej mobility pracovníkov možné vykonávať z domu. Isté špecifiká vykazuje aj sektor poľnohospodárstva, ktorý je zas silne exponovaný environmentálnymi rizikami, vrátane záplav, hurikánov alebo horúčav. Tieto faktory je možné súhrnne pomenovať ako externé šoky, na ktorých zvládnutie majú transnacionálne korporácie implementovať manažment riadenia rizík (Chatterjee et al., 2024).
3	Kapitola 2., odsek 1.	Bolo by vhodné uviesť aspoň hlavné línie štúdií od citovaných autorov (stručnými, avšak na podstatu zacielenými formuláciami), ktoré sa	Komplexnosť metodického prístupu	Dané štúdie buď pracujú s globálnymi dodávateľskými reťazcami a s pozíciou jednotlivých

		zaoberajú kvantifikáciou strategických závislostí alebo dependencií, resp. poukázať na diferenciáciu v metodickom ukotvení. Pridaná hodnota oponovaného analytického materiálu by mohla byť zlepšená kritickou analýzou metodických prístupov doterajších štúdií.		krajín v nich, alebo aplikujú ukazovatele závislostí (metodicky používané Európskou komisiou). Mnohé z nich používajú kombinovaný prístup. V našom prípade sme založili výpočty indikátorov na tradičných štatistikách, metodike kvantifikácie Európskej komisie a na štúdií O. Reitera a R. Stehrera (2017). Výhodou tradičného prístupu je hlboký detail na tovarové skupiny z databázy CEPII BACI. Preto bol rozšírený text v úvode 2. kapitoly: „Metódy kvantifikácie strategických závislostí medzinárodného obchodu je možné podľa súčasnej literatúry rozdeliť do dvoch filozofických prúdov: Prvá pracuje s pomerovými ukazovateľmi tak, ako
--	--	--	--	---

				väčšina štúdií Európskej komisie (EK, 2021c). Ďalší okruh metód pracuje s aplikáciami teórie sietí (Reiter – Stehrer, 2017). Navyše, podľa použitých štatistických vstupov a databáz možno pracovať s tradičnou štatistikou zahraničného obchodu na paritách FOB/CIF¹, alebo je možné sledovať toky pridanej hodnoty. Jednu z prvých vedeckých kvantifikácií strategických závislostí predstavili autori B. Dachs, M. Neuländtner a R. Stehrer (2022) z Joint Research Center Európskej komisie. Síce hlavným cieľom autorov bolo skúmanie vývoja a dĺžky globálnych hodnotových alebo dodávateľských reťazcov, a v nich hodnotenie kvalitatívnej pozície EÚ
--	--	--	--	---

¹ Blížšie ŠÚ SR (2020)

				27, ich štúdia však identifikovala najvýznamnejšie strategické závislosti v elektrotechnickom a energeticky náročnom priemysle, a to konkrétne medzi USA, Čínou a EÚ. Na túto štúdiu nadviazali R. Arjona, W. Connell a C. Herghelegiu (2023).² Aj títo autori postavili výpočet rizikových indikátorov na databázach tokov pridanej hodnoty z EUROSTAT Figaro, ale z pohľadu metodiky výpočtu jednotlivých indikátorov však autori čerpali z analýz Európskej komisie (EK, 2021c – 2022).“
4	Kapitola 2	Jednotlivé matematické zápisy by mali byť označené podľa zaužívaných zvyklostí.	Formálna správnosť matematických zápisov	Ďakujeme veľmi pekne za pripomienku, ktorá zvýšila kredibilitu materiálu. Matematické zápisy boli

² Metodické východiská je však možné nájsť aj v prácach A. Barrata et al. (2004), autorov Y. Korniyenkovej, M. Pinatovej a B. Dewu (2017) alebo M. Shirotori, B. Tumurchudur a O. Cadota (2010). K dispozícii sú aj výskumné práce Európskej komisie (EK, 2021c – 2022).

				očíslované a presunuté podľa logického poradia.
5	Kapitola 3., odsek 1.	Autori analytického materiálu sa odvolávajú na dostupnú literatúru ponúkajúcu široké spektrum indikátorov. Bolo by vhodné materiál upresniť, resp. konkretizovať konkrétnym uvedením aspoň niekoľkých prameňov. Neskôr pri limitáciách sa autori korektne a presne odvolávajú na konkrétne pramene.	Precíznosť a komplexnosť	V rámci pripomienky č. 3 boli dodané citácie k dvom okruhom metodických východísk.
6	Strana 35., posledný odsek	Bolo by zaujímavé poznať postoj / názor autorov analytického materiálu, či bude dochádzať k zvyšovaniu skreslenia štatistík alebo či by bolo možné naopak spresniť štatistické vykazovanie v tejto oblasti v budúcnosti. Pripomienka je v úzkej nadväznosti na pripomienku č. 2. (skupina potenciálnych rizík)	Objektívnosť informácií	Boli pridané a upravené dva odseky v záverečnej kapitole: „Preto sa javí ako užitočná iniciatíva Európskej komisie zameraná na stimuláciu čipového priemyslu v EÚ aktom zvaným „European Chips Act“ ³ . Na jednej strane však ekonomická teória očakáva a predpokladá nárast produktivity spojený s rastom špecializácie (vrátane geografickej), na

³ Nariadenie, ktorým sa zriaďuje rámec opatrení na posilnenie európskeho ekosystému polovodičov.

				druhej strane, v prípade výpadku dodávok dôležitých surovín, materiálov, či tovarov, existuje vysoké riziko hospodárskych škôd. Dôkazom bolo obdobie pandémie ochorenia Covid-19 a vzniku vojny na Ukrajine. Určite dobrými predpokladmi na bezpečné využívanie úspor z rozsahu je uzatvárať medzinárodné obchodné dohody a zmluvy, ktoré zaručia istý stupeň medzinárodnej kooperácie a hlavne mier. Tieto ciele sú obsiahnuté v strategických dokumentoch Európskej komisie, akými sú Otvorená strategická autonómia alebo Nariadenie Európskej komisie o kritických surovinách. Miera strategických závislostí a potreba detailnejšieho spracovania
--	--	--	--	--

				tokov pridanej hodnoty sa v budúcnosti pravdepodobne ešte zvýši. Možno očakávať, že v budúcnosti bude dochádzať k akcelerácii zvýšenia miery strategických závislostí, bude postupovať zapojenie ekonomík do globálnych dodávateľských alebo hodnotových reťazcov, čiže samotné ekonomiky budú viac prepojené. V ekonomickej teórii sú tieto procesy známe ako internacionalizácia, interdependencia a globalizácia⁴. Predpokladajú ich už napr. predstavené teórie P. Krugmana, ale aj pozorovanie klesajúceho trendu exportu podielu pridanej hodnoty krajín v čase. Z týchto dôvodov
--	--	--	--	---

⁴ V procese internacionalizácie vznikajú tzv. transnacionálne korporácie, ktorých denná činnosť už nie je limitovaná štátnymi hranicami, ale ich pôsobenie je nadnárodné. Proces interdependencie, čiže zvyšovanie medzinárodnej závislosti bol akcelerovaný hlavne vedecko-technickým pokrokom, predovšetkým v oblasti komunikácie. Globalizácia je potom pokročilá interdependencia, ktorej kvalita sa v globálnej ekonomike ešte nedosiahla (bližšie napr. Baláž et al., 2010).

				je mimoriadne dôležité zlepšovať aktuálnosť a detail zamerania štatistík sledujúcich toky pridanej hodnoty. Už dnes sú databázy ako EUROSTAT Figaro alebo OECD Trade in Value Added mimoriadne užitočné a prínosné.“
7				
8				
9				
10				

CELKOVÉ HODNOTENIE (recenzent/ka vyplní túto časť po vysporiadaní sa s pripomienkami analytickou jednotkou):

Predkladaný analytický materiál s názvom „Strategická odolnosť a závislosť slovenského importu“, ktorý bol podrobený recenznému konaniu, prináša dôležitú a vysoko odbornú prácu, v ktorej sa autori zaoberajú významnou hospodárskou problematikou. Je potešiteľné, že pozornosť je venovaná kľúčovým tematickým podoblastiam a analýzy prostredníctvom kvantifikácie javov následne ponúkajú hlbšie skúmanie javov, možné riešenia, možnosti hodnotenia a z nich sú odvodené závery smerom do budúcnosti. Slovenská ekonomika je vysoko otvorenou ekonomikou, o to viac je potrebné podrobovať zahraničnoobchodné operácie, import i export hlbkovým analýzami, ktoré následne napomáhajú formovať jednak verejnú politiku (konkrétne zahraničnoobchodnú, ale v širšom slova zmysle i hospodársku) a formulujú viaceré odporúčania či predikcie. Okrem analytického textu doplneného matematickým podporným aparátom za účelom kvantifikácie javov, oceňujem i početné grafické jednotky, ktoré napomáhajú pochopiť prevedenú analýzu. Analytici Inštitútu hospodárskych analýz pripravili kvalitný materiál, konštatujem, že pripomienky recenzenta akceptovali a zapracovali, výsledný analytický materiál je možné hodnotiť vysoko

pozitívne z hľadiska kvalitatívnej, odbornej, jazykovej i formálnej stránky. Pripravený analytický materiál odporúčam schváliť na vydanie.

[1] Výber medzi: 1. analýza (komplexný analytický materiál s návrhmi konkrétnych systémových opatrení); 2. komentár (rozsahovo menší analytický materiál venujúci sa konkrétnemu čiastkovému problému); 3. manuál (metodické usmernenie vyplývajúce z potreby zjednotenia procesov a postupov v konkrétnej oblasti).

[2] Formát 1 pre komentár/manuál (2 recenzenti bez povinného odborného workshopu); Formát 2 pre analýzu (3 recenzenti a povinný odborný workshop).

[3] Do tabuľky značiť pripomienky zásadného metodologického a obsahového charakteru (nie štylistické či gramatické opravy).

[4] Vyplní analytická jednotka: pripomienka bola akceptovaná / pripomienka nebola akceptovaná a zdôvodnenie / pripomienka bola čiastočne akceptovaná a zdôvodnenie.